

Skridskobotanik

- bättre vara på hal is och ha det glatt, än gå i lera och sörja!

TORBJÖRN PETERSON

Det började redan förra året, under dess sista dallrande dagar. En köldknäpp hade skapat en fin kärnis på Kottlasjön på Lidingön, men ingen snö hade fallit. Med skridskorna på var det som att flyga över en skog eller simma över ett korallrev. Perspektivet gjorde mig upprymd - ett perspektiv förunnat andra djur än människan. Från sjösidan av stranden hade jag det perspektiv en sjöfågel eller möjligen en ytsniffande gädda kunde ha.

Växter i strandkanten

Växterna radade upp sig snyggt utefter strandlinjen. Trots den sena årstiden var frukterna fullt identifierbara. Kärrbräken stod där helt brun men fullt typisk, beskötan med frusna men karaktäristiska frukter, slokstarren med breda blad och enstaka kvarsittande långsprötade fruktgömmen, strandlysingen med sin omisskännliga fruktställning och slutligen fackelblomster.

Alens redan långt fullgångna knoppar formligen vibrerade i väntan på det riktigt förlösande vårljuset, nästan skamlöst svällande och sprittande. Älgörten med sina räfflade frön på bladlösa, kala stänglar gav ett säreget intryck.

Jag var fast, det var omöjligt att värja sig. Några torra strån av en starrart med fruktgömmena borttrillade väckte genast spekulation om vilken art det kunde vara. Sommaren efter uppsökte jag lokalen och

kunde konstatera riklig förekomst av trindstarr - en art jag visserligen hittat på platsen många år tidigare, men då under sommaren och med endast några få strån, iakttagna under livsfarligt balanserande på ett vingligt och sjunkande gungfly. Visst hade väl den arten ökat i frekvens?

En tur i skärgården

Vintern 2002-2003 skulle bjuda på fina isar. Till och med havet lade sig under februari snällt ända ut till Åland. Friluftsförbundets ledare var lyriska. De hade inte upplevt en sådan fantastisk skridskovinter sedan 1985! Den första saltsjöturen gick förbi Södergarn på Lidingön. Där kunde jag för skrinngruppen peka ut lopplummer som växte på en klippa mot sjön. Det gick till och med att glida ända fram och ta ett belägg - betydligt lättare än det skulle varit på sommaren då klipporna är hala av blågrönalger.

Nu hade jag fått blodad tand och satsade på längre skridskoturer i norra skärgården. Erfarna ledare från Friluftsförbundet garanterade att isen var stabil och således kunde jag bara njuta av skridskofärden. Inledningsvis vandrade väl tankarna inte så mycket till växtligheten. Stora fjärdar med nylagd kärnis, blänkande som dansgolv av marmor och hårda som - tja, kärnis. Solen blänkte i isen och gnistrade i skärens klippor med sina hättor av vindpackad snö.

Snart var det dags för fikapaus. Hundskär vid Blidö dök upp som på beställning. Men vad var det som stod där i strandkanten? En kal och brun vinterståndare med öppna och urtröskade tandkapslar! Ett närmare studium avslöjade förekomsten av en 10 cm bred, grön bladrosett, ny för året och redan stadd i full tillväxt! Det var den kommande högsommarens klibbglim som redan stod i startblocken fast det bara var den nionde mars! Ett par meter längre bort stod ytterligare en vinterståndare med vidhängande grön bladrosett.

Upplivad av den sällsynta upptäckten pulsade jag runt skäret. Med nöd och näppe undgick jag att trilla ned i snöfyllda skrevor och vindpackade överhäng, men på den öppna marken fanns gott om små ljusgröna bladskott, mycket små och späda. Efter granskning framgick att det var gul fetknopp, som visserligen är en vanlig art i skärgården, men rolig att finna i detta tidiga stadium. En båttur till ön skulle tagit timmar och för övrigt verkade den inte alltför lämpad för tillägg med kölbåt. Nu susade vi dit på inte alltför många minuter från det i soldiset hägrande fastlandet.

Storsjön på vårvintern

Stärkt av dessa erfarenheter beslöt jag att försöka inventera Storsjön på Fågelbrolandet, vilken låg i en av mina upplandsrutor. Sjön består av fyra rätt stora vikar och är omgiven av mestadels väglös skogsmark. Stranden blockeras på några håll av privata tomter. Att från land vandra runt sjöns alla stränder och samtidigt få en tillfredställande uppfattning av floran skulle knappas låta sig göras på en dag. Varför inte pröva att inventera på skridskor?

Så sent som den 23 mars infann sig ett lämpligt tillfälle. Dessförinnan, runt jul, hade Storsjön haft fin kärnis, blivit översnöad, töad, och åter lite frusen. Men visst var det sent. Väl framme vid Lillsjön - Storsjöns nordvästra vik, var isens ytskikt redan lite mjukt i solen, men hårt och glatt i skuggan. Första problemet uppenbarade sig i vikens smala avsnörning mot sjön. Här hade isen smält bort och bildat en råk tvärsöver. Jag lyckades glida över på en rudimentär issträng - obetydligt bredare än ena skridskons skär - intill ena stranden. Sedan gick det lättare. Särskilt njutbart var det att glida fram längs skuggiga, hårda isstränder och samtidigt scanna av vegetationen. Jag såg flera exemplar av svalting med blomställningarnas vinterståndare uppstickande ur isen likt avbarrade julgranar. Jag kunde kartera in flera bestånd av pors, vilka ofta växte så otillgängligt att de hade varit svåra att nå, eller ens hitta, från land. Totalt fann jag runt Storsjön 33 lokaler för pors utmed en sträcka av 360 meter. Det största beståndet var 70 meter långt, det minsta bestod av enstaka buskar.

I sydöstra delen av Storsjön gled jag förbi en brant sluttande strandklippa och fick i ögonvrån plötsligt syn på något som fick mig att tvärvända så att isen sprutade upp. Bland *Cladonia*-lavar på den nordvästvända klippan växte små gröna flätor, som vid närmare betraktande hade små "loppliknande" sköldar på stammen - lopplummer! Det var faktiskt mitt första fynd av arten på mina skärgårdsrutor. Beståndet växte så att man knappast kunnat se det från land utan att halka ned för klippan och trilla i sjön. Dessutom låg strandpartiet på en inhägnad tomt som således inte var tillgänglig enligt allemansrätten.

Från en presumtiv kajak - eller simmande - hade man å andra sidan knappast nått så högt upp att man fått syn på beståndet. Att gå på vattnet är som bekant ingen konst - i alla fall inte på vintern - och det var just vad som krävdes i detta fall. Övriga växter runt sjön lätta att identifiera var ryltåg, smalkaveldun, klibbal, fackelblomster och naturligtvis flera skogsträd, vintergröna ormbunkar och en del andra vintertid lätt igenkännliga arter.

Återfärden mot Lillsjön blev tyngre. Dagsmejan grillade isen obarmhärtigt och skridskorna sjönk ned flera centimeter på solbelysta partier - men i skuggan var isen fortfarande hård. Några hugg med ispiken då och då prövade hur isen bar. Om ett kraftigt hugg går genom isen är den osäker, annars är den acceptabel.

Fördelar med skridskobotanik

Om det inte redan framgått, vill jag gärna slå ett slag för skridskoåkning som en inventeringsmetod. Man färdas snabbt även runt stora sjöar och fjärdar och kan snabbt få en uppfattning om intressanta platser, som kan motivera ett återbesök. Man kan besöka små skär som är svåra att angöra med båt eller är lätta att förbise. Med hjälp av skridskor kan man förlänga inventeringssäsongen. Visserligen missar man alla de växter som inte visar sig under vårvintern, men lite roligt får man väl spara till sommaren!

Lopplummer, *Huperzia selago*

C.A.M Lindman

Bilder ur Nordens flora